

ZWAARDVIS

(een waar gebeurd verhaal)

Het gebeurde in juni 1996, toen ik met mijn vrouw en mijn kinderen, mijn vriend Andreas en zijn vrouw en twee dochters op vakantie was op het Griekse eiland Karpathos, Het was op de dag dat de vrouwen naar het dorp Mesochori wandelden. De mannen: Andreas, mijn zoon Dorian en ik wilden niet. We waren er al eens geweest. We kenden de route: drieënehalf uur bergop en bergaf, en dan weer terug. En dat alles in de Griekse hitte.

Nee, dank je wel. Wij hadden andere plannen. Wij waren geïnteresseerd in de Griekse oudheid. We kenden een bijzondere plek, veel dichterbij dan het bergdorp, waarvan onze vakantiebasis Lefkós de afgelegen haven was. Op die plek lagen ruïnes uit de tijd kort na Alexander de Grote. Misschien waren daar spannende zaken te ontdekken. Oprapen was natuurlijk verboden, vanwege de Griekse wet, maar kijken niet.

Nadat de dames en meiden hun - in onze ogen - heilloze tocht waren begonnen en uit het gezicht waren verdwenen, verlieten ook Andreas, Dorian en ik de prachtige baai van Lefkós, met zijn stranden en duinen, en we klauterden langs de steile achterwand naar de hoger gelegen vlakte. Daar keken we uit over de ruigte van de bergen en over een wijds landschap, waar in de verte nog een pokdalige rotswand met een hoogvlakte zichtbaar was.

Dorian was ongeduldig. Voor een achtjarige is er aan de eenzaamheid weinig te beleven. Hij holde dan ook voor ons uit.

Ons doel lag op de hogere etage. Andreas en ik volgden Dorian langs het trapvormige pad. We passeerden een diepe grot met vervallen herderswoningen en rotsen met uitgehakte sporen van een ver verleden.

Op de vlakte, schuin boven de grot, uitgehouwen in de stenen bodem liggen de resten van een paleis. We noemen het paleis, maar het is niet erg groot: hooguit vijftig bij veertig meter. Toch moet het de zetel van belangrijke heren zijn geweest. Tegen de achterwand bevindt zich wat ooit de woonkamer was. Voor die afgelegen omgeving een ware zaal. Twee haarden zijn herkenbaar en de resten van een eenvoudige mosaïkvloer. Links en rechts zijn aparte kamers uitgehouwen, en de sporen van wat ooit twee vooruitgeschoven vleugels met nog meer kamers zijn geweest.

Wat een karwei om dat alles uit de harde bodem te hakken. Maar toch was het gedaan. De eigenaar in die lang vervlogen tijd was een man met een leger van werklieden. Arme, onderdanige zwoegers, waarschijnlijk.

We liepen in de richting van de achterwand. Dorian holde meteen naar het linker zijvertrek dat een drempel bezit en een trap naar buiten. Even later was hij verdwenen. Ik grinnikte naar Andreas om het enthousiasme van mijn zoon. Ik weet niet wat hij hoopte te vinden. Misschien wel goud of andere rijkdommen. Maar uiteindelijk vonden we iets heel anders.

'Pap, kom eens kijken.' Ik klom naar buiten. Dorian zat op zijn hurken bij een voorwerp dat op de grond lag. Hij keek snel opzij. 'Is dit oud?'

'Ik geloof het wel,' zei ik terwijl ik neerkeek op de puntvormige bodem van een amfoor. 'uit ongeveer tweehonderd voor Christus. Dat is allemáál oud.' En ik wees op de brokstukken die

overal verspreid over de vlakke lagen.

`O!' Dorian haastte zich van het ene naar het andere stuk.

`Ik keek om naar mijn vriend Andreas, ik dacht dat hij mij was gevolgd, maar ik kon hem nergens ontdekken. Ik besloot om hier dan maar bij mijn zoon te blijven zoeken. Dorian koos echter bewust een eigen hoek en riep mij af en toe iets van een afstand toe. Ik had al snel succes. Op een iets lager gelegen veld ontdekte ik een handvat waar een naam op was gedrukt in goed leesbaar reliëf. LYKINOY stond er. Dat was wat ik noemde een aardige vondst; een naam van iemand die meer dan tweeduizend jaar geleden had geleefd. Ik vroeg me af wat voor leven die man had geleid, en hoe hij er had uitgezien. Ik zou er natuurlijk nooit achter komen, maar mijn fantasie vulde de vage omtrekken in: Een zwarte baard, donkere, peinzende ogen, een schapenwollen kleed, versleten sandalen.

Opeens hoorde ik mijn naam roepen. Het blonde hoofd van Andreas verscheen boven de rand van het terras.

`Ik geloof dat ik iets bijzonders heb gevonden,' zei hij. Maar voordat ik iets had kunnen vragen, was hij al weer verdwenen. Dorian rende langs mij heen. Ik volgde hem naar de rotsen bij de afgrond.

`Pas op,' riep ik, maar Dorian klom als een geit omlaag.

`Waar is Andreas?' vroeg ik.

`Daar.' Hij wees naar opzij, sprong weg en was even later achter een stuk struikgewas verdwenen.

Behoedzamer dan mijn zoon daalde ik af langs de steile helling. Bij de struik gekomen zag ik niemand, maar ik sloeg het vage pad in dat ik Dorian had zien nemen.

`Hier,' hoorde ik hem opeens roepen. Hij was vlakbij, achter de struik, om precies te zijn. Daar was ook Andreas. Hij zat op zijn hurken, hield met een hand een paar takken opzij en keek triomfantelijk naar mij omhoog.

`Nou?' zei hij, `wat vind je hiervan?'

Ik keek in een donker gat, dat door stug struikgewas aan het zicht was onttrokken. Ik vroeg mij af hoe Andreas het in vredesnaam had ontdekt, maar vergat die vraag weer door wat ik te zien kreeg. De opening in de verticale rots was volmaakt vierkant. Duidelijk mensenwerk. Er schemerde iets wits daarbinnen. Zodra Andreas mij wat ruimte liet en ik dieper in de schaduw neerhurkte, zag ik het. Het was een graf. Vlak voor mij lag een schedel. Maar er was nog meer. Uit het zand dat het gat voor de helft vulde, staken heupbotten; waarschijnlijk van een man, en botten van dijbeen en arm. Alles oud en breekbaar.

`Een lijk, pap, daar ligt een lijk.' Dorians ogen glinsterden triomfantelijk.

`Een beetje meer eerbied, jongen,' zei ik. Maar mijn toon was niet zo ernstig. Ik kon mij zijn opwinding voorstellen. Dit was de hoofdpersoon van een eeuwenoude begrafenis. Er waren weinig echo's meer van het oorspronkelijke drama; hoewel...

`Kijk, daar, links.' Andreas stak zijn arm langs mij heen. `Ze hebben een aardewerken kom mee begraven. Ergens in dat zand moet nog meer liggen. Een munt om de veerman naar het dodenrijk te betalen, een olielampje misschien. een kruikje met tranen.'

Maar ik had iets anders gezien. Om beter te kunnen kijken moest ik met mijn hoofd dieper het graf in. Precies wat ik dacht: de schedel was ingeslagen. Dit was niet zomaar een dode, het was een slachtoffer van moord. Ik wist het een en ander van de geschiedenis van dit eiland en begreep met een schok wat deze

man was overkomen en wanneer. Een wat nauwkeuriger blik op de aardewerken kom bevestigde mijn idee over de tijd waarin het slachtoffer was omgekomen.

'Het is een Byzantijn,' zei ik.

'Dat had ik je willen vertellen.' Andreas ging voorzichtig met zijn vinger langs de golvende sierrand van de kom. 'Dit is aardewerk uit de laat-romeinse tijd of vroege middeleeuwen.'

'Je hebt gelijk. Bovendien,' zo vulde ik aan, 'botten uit Alexanders tijd zouden al lang zijn vergaan. In de tijd van deze man was het paleis waarschijnlijk al een ruïne. Maar bekijk de andere kant van die schedel eens.'

Dorian schoot als eerste naar voren, maar maakte even later ruimte voor Andreas. Mijn vriend stelde hetzelfde vast als ik.

'Hij is een gewelddadige dood gestorven.'
Ik knikte bevestigend. 'Herinner jij je de verhalen over de verwoesting van Lefkós?'

'Je bedoelt de ruïnes beneden? Op de landtong en de stranden?'

'Precies. In Mei van het jaar 641 landde de Saraceense aanvoerder Muavia hier op de kust. En hij en zijn mensen verwoestten de nederzetting. De overlevenden vluchtten naar hogergelegen gebieden.'

'Sara..ceense..? wat is dat?' Dorian keek van mij naar Andreas en terug.

'Het waren Arabieren,' antwoordde ik. 'En Byzantijnen waren de bewoners van het Oost-Romeinse rijk, waar Karpathos ook bij hoorde. Dit kon wel eens een slachtoffer van Muavia zijn. De Byzantijnen hebben het lichaam met zich meegenomen op de vlucht, of anders later opgehaald om hier waar het veilig was te begraven.'

Andreas' gezicht stond ernstig. 'Wat een vreselijke tijd moet dat zijn geweest. Zie je het voor je, Dorian? Hoe de overvallers schreeuwend aan land kwamen en alles en iedereen neermaaiden met hun kromzwaarden?'

Dorian antwoordde niet. We spraken nog wat over de man in het graf, daarna dekten we het gat weer toe en klommen naar boven. Nauwelijks hadden we het terras met het paleis bereikt, of er klonk opeens een heldere knal als van een zweep.

We keken alle drie verschrikt opzij. Dwars over het paleis zweefde een vuilwitte gedaante naar ons toe. Verstijfd van schrik kon ik niets anders doen dan toekijken, terwijl de haren op mijn achterhoofd recht overeind gingen staan, alsof ik een dier was dat plotseling in gevaar verkeerde. De anderen verging het al net zo.

'Wow!' zei Dorian. Maar toen zweeg hij. We stonden alle drie stokstijf, terwijl de huiveringwekkende gedaante dichterbij kwam, suizend en sissend: een vormloze, uitgestrekte gestalte die om zijn eigen as leek te draaien, als in een oosterse dans. Het was alsof het hele paleis en zijn omgeving uit de tijd was gerukt, het deel van de aarde waarop wij stonden, van onze planeet was losgerukt en zich nu ritselend en zacht fluitend vrij door het heelal bewoog. Misschien was het een illusie, veroorzaakt door plotseling angstzweet, maar de lucht voelde anders aan: vochtig, beklemmend.

Ik wilde mij omdraaien, maar ik kon het eenvoudig niet.

Opeens klonk er naast mij een opgeluchte kreet: 'Het is een kleine windhoos: een stofkolom, geen spook.'

Ik keek van Andreas naar de gedaante, die ons nu tot op een paar meter was genaderd. Hij kwam niet meer recht op ons af, maar zeilde langs ons heen naar de rand van het terras. Nu kon ik het zelf zien. Het verschijnsel was doorschijnend en gevuld met wentelend stof, maar zo griezellig en compact als ik nog nooit had gezien. Het wekte nog altijd de indruk van een gestalte, maar het paleis was in mijn waarneming op aarde teruggekeerd.

Bij de rand gekomen, loste de `gedaante' zich op.

Nog even was ik sprakeloos. Zekerheid en twijfel wisselden elkaar af in mijn hoofd. Toen zei ik: `Je kunt mij nog meer vertellen, Andreas. Het mag dan uiterlijk een windhoos zijn geweest, maar een dergelijk dichte stofkolom heb ik nog nooit gezien. Het heeft beslist met die Byzantijn te maken. Volgens mij heeft zijn geest zich in die stof gehuld. We hebben hem kwaad gemaakt.'

`Onzin,' zei Andreas. Maar zijn schichtige blik liet mij weten dat hij niet erg zeker van zijn zaak kon zijn. En toen Dorian voorstelde om terug naar huis te gaan, hadden ook hij en ik geen enkel excuus meer nodig. We voelden ons indringers in een wereld waarmee we niets te maken wilden hebben.

`Wie was dat?' vroeg Dorian terwijl we langs het rotspad afdaalden.

`Het was geen wie maar een wat,' antwoordde ik hem. Ik legde hem het natuurverschijnsel uit, maar hij geloofde mij maar half, net als ikzelf trouwens.

`Het leek meer op een geest.' zei hij. `We hebben zijn rust verstoord, en nu heeft hij ons laten zien dat hij wraak gaat nemen.'

`Hou op,' zei ik huiverend. `Dat is onzin. Het is toeval, meer niet.' Er viel weinig méér over te zeggen. Zwijgend staken we het lagergelegen terras over. We daalden af naar zee en liepen een tijdje later over de zandvlakte in de richting van de landtong. Daar waren de restaurants met hun beschaduwde terrasjes. De zon stond hoog aan de hemel te branden, en het ploeteren door het losse zand bracht bij mij heel wat zweet tevoorschijn.

Opeens zag ik een stuk papier in het zand liggen. Het was een bankbiljet van duizend drachmen, wat destijds zo'n acht gulden waard was. Maar nog terwijl ik het opraapte, nog voor ik een woord had kunnen zeggen, riep Dorian: `Hé, pap, daar ligt geld.' Even later wapperde hij met een tweede bankbiljet. `En kijk, daar ligt er nog een...en nog een.'

Ik vond tenslotte het hele rolletje. Allemaal biljetten van vijfhonderd, duizend en vijfduizend drachmen...

`Iemand heeft duidelijk niet goed op zijn broekzak gelet,' merkte Andreas op. `Wat doen we ermee?'

`Teruggeven natuurlijk,' zei ik.

`Ja, best, maar aan wie?'

We keken rond, in de vage verwachting een wanhopig zoekend oud vrouwtje te zien die haar kostbare spaargeld was verloren. Maar er was niemand.

`Kunnen we het niet houden?' vroeg Dorian.

Ik keek hem boos aan, maar toen zei Andreas met een uitgestreken gezicht: `Dorian, denk je nog steeds dat de geest van de Byzantijn wraak wil nemen op ons?'

Dorian keek verbaasd. Toen, opeens, verhelderde zijn gezicht. `Nee, dat denk ik niet. Hé, Pap,' ik voelde een ruk aan

mijn arm, 'volgens mij hebben we het geld van die man daarboven gekregen.'

Ik voelde opnieuw een huivering.

'Andreas?'

'Het zou kunnen. Het is allemaal net iets te veel toeval. Stel je voor: die man is een gewelddadige dood gestorven. Hij besefte misschien niet eens wat hem overkwam. De Grieken geloven dat een ziel na veertig dagen nog even op aarde terugkomt. Tot die tijd is hij volledig losgerukt van het aardse. Maar na veertig dagen was er niemand meer hier om hem te vertellen wat hem is overkomen. Ze zijn hoog de bergen ingevlucht en hebben daar nieuwe dorpen gesticht. De geest van die Byzantijn heeft misschien eeuwen in onwetendheid hier rondgedoold. Toen zijn wij bij zijn graf gekomen en hebben gepraat over wat er is gebeurd op die dag in het jaar 641. Nu heeft hij eindelijk rust. Hij gebruikte de windhoos om zich te laten zien, en de vinger van een onhandig iemand om ons te belonen.'

'Ja, maar iemand anders is dat geld nu kwijt. We kunnen het misschien maar beter aan een van de restauranthouders geven.'

'Vasilis of Dino? Die houden het waarschijnlijk zelf. Nee, laten we op een terras gaan zitten. We wachten af of er iemand komt zoeken of vragen naar het geld.'

'Hoeveel is het eigenlijk?' vroeg hij even later, achterovergeleund aan een tafeltje, uitkijkend over het dagelijkse gedoe rond de vissersboten. 'Hadden Dino en zijn broer Yannis gisteren geen zwaardvis gevangen?'

Ik telde.

'Elfduizend. Geen enorm kapitaal, maar toch... Als er niemand komt, kunnen we allemáál zwaardvis nemen.'

We wachtten tot de vrouwen terugkwamen uit het dorp dat de Byzantijnen na de inval van de Saracenen hadden gesticht. We wachtten zelfs nog langer. Niemand kwam het geld opeisen. Niemand liep zoekend over de zandvlakte.

Die avond aten we zwaardvis, en we brachten een heildronk uit op de geest van een onbekende Byzantijn die ons het geld voor die verrukkelijke maaltijd had bezorgd.

Peter Schaap